

Društvo, identitet i invaliditet u filmu "Joker" (2019.)

Aladrović, Josip

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:981619>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Dvopredmetni sveučilišni preddiplomski studij engleskoga jezika i književnosti i
hrvatskoga jezika i književnosti

Josip Aladrović

**Utjecaj društva i invaliditeta na razvoj identiteta lika
u filmu *Joker* (2019.)**

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, 2022.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Dvopredmetni sveučilišni preddiplomski studij engleskoga jezika i književnosti i
hrvatskoga jezika i književnosti

Josip Aladrović

**Utjecaj društva i invaliditeta na razvoj identiteta lika
u filmu *Joker* (2019.)**

Završni rad

Humanističke znanosti, filologija, teorija i povijest književnosti

Mentor: prof. dr. sc. Kristina Peternai Andrić

Osijek, 2022.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 12. rujna 2022.

Marija Aladrović, 0165076709
ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Ciljevi filma i stanje u društvu.....	3
3. Glavni lik.....	6
3.1. Ključni događaji.....	7
4. Odnos okoline prema pojedincu.....	10
4.1. Obitelj i neposredna okolina.....	10
4.2. Okruženje na radnom mjestu.....	11
4.3. Namjerne interakcije.....	12
5. Odnos pojedinca prema okolini.....	14
5.1. Odnos prema majci.....	14
5.2. Odnos prema ljudima s radnog mjesta.....	17
6. Zaključak.....	19
7. Literatura.....	20

Sažetak

Rad istražuje utjecaj društva i invaliditeta na razvoj identiteta lika u filmu Joker. Analizom lika iz istoimenog filma može se zaključiti da okolina igra veliku ulogu u formiranju identita osobe. Iako subjekt ima veliku želju promjeniti se i pronaći svoje mjesto u svijetu „normalnih“, ako se toj osobi porekne trud, odbaci je se na temelju raznih predrasuda i smatra je se manje vrijednom, negativne posljedice su neizbježne bile one loše za tu osobu ili za društvo oko nje. Medicinski i društveni modeli invaliditeta i ostaju modeli u kojima su predrasude od strane društva najprisutnije te se takve ljude nažalost nerijetko ne smatra invalidima nego krivcima za to što im se događa i kakvi su. Takve osobe vrlo često bivaju izopćene iz društva, a prema njima se održava određena distanca što može ozbiljno narušiti njihovo mentalno zdravlje, osobito ako se tako ponaša duže vremena. Za uspješnu reintegraciju u društvo osoba koje se uklapaju u navedene modele invaliditeta potrebna je velika količina strpljenja i razumijevanja, a ni u kojem slučaju ne pomaže etiketiranje, stigmatiziranje i slični postupci kojima se takve osobe izolira u manjinske skupine i drži podalje od normale koja je društveno prihvaćena kao norma.

Ključne riječi: identitet, invaliditet, Joker, lik, film

1. Uvod

Identitet i invaliditet pojmovi su koje u današnjem svijetu znatno dobivaju na pažnji od strane masovnih medija, a budući da se invaliditet nerijetko promatra kao identitet, što je nuspojava njegova promatranja u granicama društvenih i socijalnih modela, ova dva pojma često se pojavljuju rame uz rame. Ipak, nedovoljan broj populacije dovoljno je informiran o detaljima i problemima koji se tom tematikom nameću da bi adekvatno reagirali. Razlog toj situaciji može biti u nedovoljnoj zastupljenosti stručne obrade spomenute problematike u online, ponajprije video, medijima koji su glavna meta mlađih generacija i glavni izvor informacija. Iako je tužno što većina današnje mladeži neće svojevrijedno uzeti u ruke bilo kakvu knjigu, a kamoli neku koja se bavi problematikom identiteta i invaliditeta, protiv toga se donekle može boriti uključivanjem spomenute problematike u medije koji su im prirodniji i pristupačniji. Prema riječima profesorice Peternai Andrić, invaliditet zahtijeva priču da bi se razumio pa bi prema tome logično bilo uključivati takve teme u što više različitih medija kako bi se društvo potaklo na razmišljanje s ciljem podizanja svijest.¹ Iz tih je razloga ovaj završni rad kao predložak uzeo iznimno uspješan i popularan film iz 2019. godine, *Joker*.

Nakon brojnih filmskih i stripovskih interpretacija jednoga od najpoznatijih i najzloglasnijih zlikovaca baziranog na liku Jokera iz D.C. Comics Universea, u kojima je naglasak bio na Jokerove megalomanske i notorne pothvate s ciljem preuzimanja grada Gothama, dolazimo do filma *Joker* iz 2019. godine koji je režirao i producirao Todd Phillips. U tom najnovijem izdanju filma, u kojemu glavnu ulogu kao novi Joker preuzima glumac Joaquin Phoenix, nailazimo na pomalo drugačiji pristup cijeloj priči i prikaz već svima poznatog zlikovca. Naime, aspekti u kojima se ova inačica Jokera uvelike razlikuje od dosadašnjih su sljedeći: u ovome se filmu prvi puta prikazuje moguća verzija Jokerove pozadine, to jest njegova „postanka“, puno se detaljnije obrađuje sam proces razmišljanja Jokera, kao i njegova motivacija, a i cijeli film je više psihološki nabijen umjesto da je naglasak na akciji i borbama kao u dosadašnjim filmovima.²

Kroz razvoj glavnog lika na vrlo intrigantan način obrađuje se njegovo mentalno stanje te se puno toga ostavlja neobjašnjeno i prepušta interpretaciji samoga gledatelja. Ipak, ovaj *Joker* nije

¹ Kristina Peternai Andrić, *Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju: Invaliditet u književnosti, književnost u invaliditetu* (Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, 2021.), 53-64.

² Josh Rottenberg, *Joker ending explained* (Los Angeles Times, 2019.)

nešto u potpunosti novo, još uvijek su glavne misle vodilje iza njegovih djelovanja nihilizam i anarhija te želja za dokazivanjem vlastite vrijednosti i ostvarivanjem pravih, iskrenih odnosa s ljudima. Te želje mu se u ovom filmu uskraćuju na način da ga se izolira i marginalizira u društvu zbog onoga što on je – neprilagođeni, individualac čudak kojega se bolje kloniti.³

Sagledavajući taj aspekt filma dolazimo do poveznice s invaliditetom koja je u ovome slučaju dvostruka: Arthur Fleck, Joker, boluje od neizlječive bolesti uzrokovane ozljedom mozga zbog koje se nekontrolirano počinje smijati u za smijeh neprikladnim situacijama. Osim neugodnih situacija, glavni okidač koji ga tjera na nekontrolirani smijeh nerijetko su i jake, negativne emocije koje proživljava nakon direktnog napada na vlastiti identitet ili uvjerenja. Sve to dovodi Arthura do ruba ludila pa kroz film promatramo kako sve više i više biva žrtva neliječenih mentalnih bolesti koje su prouzrokovane njegovim ranije objašnjenim stanjem i položajem u društvu. Prema pretpostavkama stručnjaka, neke od značajnijih bile bi deluzionalni poremećaj, depresija, narcisoidni poremećaj i psihopatija.

Iako se većina navedenih mentalnih bolesti da lako primjetiti, ljudi koji su radili na filmu i dizajnu lika ne potvrđuju ni jednu. Također se spominje da se ni samome Joaquinu prije snimanja filma nije dao konkretan opis glavnog lika sa svim poremećajima nego mu se samo reklo da mora odglumiti pomalo čudnog neprilagođenog individualca kako bi se dobila što originalnija i iskrenija izvedba.⁴

U nastavku ovoga seminarskoga rada detaljno će se promotriti razvoj lika Jokera, to jest Arthura Flecka, kroz njegov invaliditet, odnose prema društvu koje ga okružuje i reakcije društva na njega. Fokus ovoga rada bit će na problematici „nevidljivog invaliditeta“, kako on pojedincu otežava funkcioniranje u društvu i uklapanje u njega te na nuspojavama pogrešnoga pristupa takvome problemu kao i pokušaj prikaza na koje sve načine okolina i invaliditet utječu na razvoj identiteta osobe.

³ Eliana Dockterman, *Joker movies history origin story* (Time, 2019.)

⁴ Josh Rottenberg, *Joker ending explained* (Los Angeles Times, 2019.)

2. Ciljevi filma i stanje u društvu

Jedan od glavnih ciljeva filma *Joker* je podizanje svijesti društva o pojedincima koji se iz dana u dan bore sa istim ili sličnim problemima kao glavni lik u filmu. Najveća prepreka koja stoji između uspješnog uključivanja potrebitih u društvo i osiguravanje mogućnosti da u njemu normalno funkcioniraju jest odnos ostalih „normalnih i zdravih“ članova tog društva prema njima. Ako se takve osobe sustavno zanemaruju, doživljavaju diskriminaciju te ih se svakodnevno podsjeća da su stigmatizirani zbog stvari na koje sami nisu mogli utjecati, njihov život će utoliko biti otežan, a to također može, kao što i sam film prikazuje, doprinjeti neželjenom razvoju događaja. Doktorica Imani Walker u intervjuu za Los Angeleno sažima ovu misao: „We do not care about the woman at the bus stop who might be mentally ill. We as a society don't even pretend that they're real people. And that's what this movie is about. He never had a chance.“ (Pierce, 2019)⁵, naglašavajući time da naš stav prema potrebitima nekada čak u potpunosti odlučuje o njihovoj sudbini.

Redatelj filma Todd Phillips sa sličnim je mislima krenuo u stvaranje lika Arthura Flecka, to jest Jokera. Ipak, Phillips nije htio eksplicitno definirati Arthurovo mentalno stanje pripisivajući mu raznorazne bolesti i poremećaje što i sam govori u intervjuu s Tonyem Grossom: „Well, it wasn't that we wanted him to necessarily have a mental health disorder. What really we wanted to do and what really the whole MO⁶ of the film was - let's make a comic book film where we run everything through as realistic a lens as possible.“ (Gross, 2020)⁷ Na taj je način, kao što i sam kaže, htio stvoriti što vjerodostojniju sliku o liku čiji se život zaista može dogoditi te na taj način, prikazujući apsolutno najgori mogući razvoj događaja, potaknuti gledatelje na reakciju i razmišljanje o njihovom odnosu i stavovima prema mentalnim bolestima, poremećajima ličnosti i sličnom. Primijetio je to i neurokriminolog Adrian Raine koji se slaže s tim da je ovakav lik definitivno moguće pronaći u stvarnosti i da se takav niz događaja i reakcija itekako može dogoditi, misleći pritom na agresivnu stranu Jokera potaknutu kombinacijom traume iz djetinjstva, neliječenih mentalnih bolesti, genetike i provokacije od strane društva.⁸

⁵ „Nije nas briga za ženu na autobusnoj stanici koja je možda mentalno bolesna. Uopće se kao društvo ne ponašamo kao da su to pravi ljudi. To je ono o čemu je ovaj film. Nikada nije imao šansu. (vlastiti prijevod)

⁶ Modus operandi

⁷ „Pa, nije da smo nužno htjeli da ima neki mentalni poremećaj. Ono što smo zapravo htjeli postići i što je zapravo MO filma je – idemo napraviti film baziran na stripu u kojem ćemo sve prikazati na što realniji način.“ (vlastiti prijevod)

⁸ Julie Miller, *Leading Neurocriminologist Considers Joker "a Great Educational Tool"* (Vanity Fair, 2019.)

Također, uz razvoj lika, što je primarni cilj filma, Phillips je pažnju htio skrenuti i na institucije, to jest cijeli sustav, te prokomentirati koliko loš posao obavljaju i koliko se takve osobe zanemaruju jer ne dobivaju adekvatnu pomoć: „Anyway, so the mental illness to us was a lot about, you know, what you hear about when social services get cut. What happens to these people? We really thought it was important to shine a light on the system. You know, I think, like a lot of people, the system's broken. And why not use a film to make a comment on that?“⁹ (Gross, 2020)

Razlog uspjeha ovoga filma nedvojbeno je zaslužana trenutna situacija u društvu. Konkretnije, načinu na koje društvo razmišlja i pristupa problemima. Trenutno je veoma popularan način komunikacije onaj koji uključuje profiliranje i etiketiranje svake pojave nekim stručnim medicinskim pojmom pri čemu se metaforama i simboli prepušta da iz pozadine obave „posao“ u razgovoru. Prepoznale su to Annemarie Jutel i Ginny Russell navodeći: Today, more than ever before, diagnostic language has crept into everyday talk. There is a popular fascination with diagnosis and diagnostic language beyond the clinic, for the explanatory potential that they can offer. With a word or a phrase, we can paint a picture, tell a story. (Jutel, Russell, 2021: 2)¹⁰ Uzimajući to u obzir, ovaj je film izašao u savršeno vrijeme kada takav način komuniciranja dostiže svoj vrhunac pa su gledatelji nahrupili što prije i što točnije iznijeti vlastite dijagnoze za glavnoga lika te iznijeti vlastito mišljenje i stav o svakoj. Tome je dakako doprinijela ranije spomenuta činjenica da sam redatelj konkretnu dijagnozu nije imao u planu. Naravno, obični gledatelji nisu jedini koji su se okušali u dijagnosticiranju glavnoga lika nego su to pokušali i razni psiholozi. Jutel i Russell su tako skovale pojam fiktopatografija kako bi se mogle pozabaviti dijagnozama fiktivnih likova, poput Jokera:

„We have coined the term fictopathography to refer to the diagnoses which are pronounced about characters who aren't real. ... The popular media is replete with psychiatric assessments of Arthur Fleck (the Joker) and his mother; with learned specialists picking up what the film 'got

⁹ „U svakom slučaju, za nas mentalne bolesti imaju veze s onime, znate, o čemu slušate kada socijalne službe dožive rezove. Što se onda dogodi s tim ljudima? Mislili smo da je jako važno raskrinkati sustav. Znate, ja smatram, kao i mnogi ljudi, da je sustav pokvaren. I zašto onda ne iskoristiti film da se to prokomentira.“ (vlastiti prijevod)

¹⁰ „Danas, više nego ikada, dijagnostički se jezik uvukao u svakodnevni govor. Postoji jedna popularna zadivljenost dijagonozom i dijagnostičkim jezikom izvan klinike zbog objašnjavajućeg potencijala koje mogu ponuditi. S jednom riječju ili frazom možemo stvoriti sliku, ispričati priču.“ (vlastiti prijevod)

wrong', what diagnosis he might actually have, or what the impact of his putative diagnosis has on realworld sufferers of his candidate diagnoses.“ (Jutel, Russell, 2021: 8-10)¹¹

Autorice također navode kako je dijagnosticiranje mentalnog stanja osoba kao potreba društva postalo popularno iz razloga što je to najbolji način za opisati i objasniti ponašanje te na taj način shvatiti zašto dolazi do devijantnosti.¹²

¹¹ „Skovale smo termin fiktopatografija kako bi se referirale na dijagnoze koje su izražene u likova koji nisu stvarni. Popularni su mediji puni psiholoških procjena Arthura Flecka (Jokera) i njegove majke; sa vodećim stručnjacima koji primjećuju što je u filmu krivo prikazano, koju dijagnozu bi zapravo mogao imati, ili koji utjecaj njegova navodna dijagnoza može imati na bolesnike iz stvarnog svijeta koji su kandidati za istu dijagnozu.“ (vlastiti prijevod)

¹² Annemarie Jutel, Ginny Russell, *Past, present and imaginary: Pathography in all its forms* (Health, 2021.)

3. Glavni lik

Prije samoga početka analize lika valja napomenuti da je ovaj rad, iako se bavi vrlo stvarnim problemima, kao svoj glavni fokus uzeo fiktivnog lika. To s druge strane ne umanjuje vrijednost slučaja jer, prema riječima profesorice Peternai Andrić, čak i studije provedene nad fiktivnim likovima mogu imati itekako stvarne učinke te nam mogu poslužiti orijentacijski i edukacijski u odnosu prema osobama u stvarnome životu koje imaju slične probleme kao promatrani lik.¹³

Arthur Fleck, kojega u filmu glumi već spomenuti Joaquin Phoenix, tridesetčetverogodišnji je muškarac koji u gradu Gotham živi u stanu u siromašnijoj četvrti zajedno sa svojom majkom. Arthur je po zanimanju klaun, a posao od njega zahtjeva da ispred prodavaonice za koju radi vrti znak kao reklamu i svojim sretnim i veselim nastupom privlači prolaznike. Nažalost, Arthurova je stvarnost sve samo ne sretna i vesela.

Liku Arthura može se ponajprije pridružiti medicinski model invaliditeta budući da se glavni problemi u vezi lika Arthura, a i njegova majke Penny, objašnjavaju i pokušavaju riješiti posredovanjem stručne medicinske pomoći što uvelike utječe na razvoj njegova identiteta. „Medicinski model je fokusiran na potrebu kliničke intervencije kod osoba s invaliditetom i te osobe stavlja u medicinske kategorije i određuje dijagnozama budući su unutar medicine područja posvećena procijeni, kategorizaciji, taksonomizaciji, patologizaciji, rehabilitaciji ... osoba s invaliditetom.“ (Peternai Andrić, 2019: 152-153) Neka od Arthurovih ponašanja mogu se pripisati načinu na koji se institucije „brinu“ za osobe poput njega, a to je pretjeranim lijekovima kojih Arthur uzima čak 7 vrsta što se, uzimajući moguće nuspojave koje s njima dolaze, ne može nazvati u potpunosti ispravnom odlukom. O tome se također govori i u *The Disability Studies Reader*: „But critical analysts conclude just the opposite: that the SSRIs¹⁴ are not much better than sugar pills and that they have major side effects—including sexual dysfunction, suicidality, and even violence.“ (Davis, 2017: 110)¹⁵

Također, lik Arthura može se promatrati kroz socijalni model invaliditeta ako u obzir uzmemo sljedeću definiciju UPIAS-a iz 1975. godine: „In our view, it is society which disables physically

¹³ Kristina Peternai Andrić, *Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju: Invaliditet u književnosti, književnost u invaliditetu* (Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, 2021.), 53-64.

¹⁴ Selective serotonin reuptake inhibitors

¹⁵ „Kritički analitičari pak potvrđuju upravo suprotno: da SSRI lijekovi nisu ništa bolji od sećernih tableta i da imaju značajne posljedice – uključujući seksualnu disfunkciju, suicidalnost pa čak i nasilje.“ (vlastiti prijevod)

impaired people. Disability is something imposed on top of our impairments, by the way we are unnecessarily isolated and excluded from full participation in society. Disabled people are therefore an oppressed group in society.“ (Davis, 2017: 197)¹⁶ Slično govori i profesorica Peternai Andrić opisujući taj model kao identitet koji je nuspojava društvenih procesa za koje se veže pitanje o položaju takve osobe u manjinskoj zajednici diskriminiranih i stigmatiziranih čija je zastupljenost skoro pa zanemarena u književno-znanstvenim istraživanjima.¹⁷

3.1. Ključni događaji

Već na samome početku filma saznajemo da Arthur redovno posjećuje psihijatra i uzima kombinaciju antidepresiva. Već se tu da naslutiti da nije riječ o „zdravoj“ osobi što je ujedno i stereotip upućen prema osobama koje pate od mentalnih bolesti. Klasificiranje takvih osoba kao bolesnih neizostavno podrazumjeva liječenje, to jest pronalazak lijeka koji će im pomoći i izlječiti ih umjesto da se fokusira na njih, njihove potrebe i zašto pate od takvih problema. O tome također govori i Margaret Price u knjizi *The Disability Studies Reader* koju je priredio Leonard J. Davis: „This well/unwell paradigm has many problems, particularly its implication that a mad person needs to be ‘cured’ by some means. One material consequence of this view is that mental health insurance operates on a ‘cure’ basis, demanding ‘‘progress’’ reports from therapists and social workers...“ (Davis, 2017: 335-336)¹⁸ Unatoč tome, izgleda da mu terapija slabo pomaže jer Arthur tvrdi da nije bio sretan niti jednoga trenutka svoga života. Iako bi se neki možda odbili složiti s njegovim mišljenjem, treba imati na umu da mentalne bolesti i poremećaji ličnosti često puta nisu izlječivi terapijom lijekovima što potvrđuje i doktorica Imani Walker u intervjuu s Tonyem Piercom: „Personality disorders are largely not treatable. So like in “Taxi Driver” — when I was in residency,

¹⁶ „U našem pogledu, društvo je to koje onesposobljuje tjelesno oštećene ljude. Invalidnost je nešto što nam je nametnuto povrh naših nedostataka, a usput smo i nepotrebno izolirani i isključeni iz sudjelovanja u društvu u cijelosti. Prema tome, ljudi s invaliditetom potlačeni su dio društva.“ (vlastiti prijevod)

¹⁷ Kristina Peternai Andrić, *Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju: Invaliditet u književnosti, književnost u invaliditetu* (Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, 2021.), 53-64.

¹⁸ „Ta dobro/loše paradigma ima mnoge probleme, posebice njena implikacija da luda osoba treba biti na neki način izliječena. Materijalna posljedica ovakvog načina razmišljanja je ta da osiguranje za mentalno zdravlje funkcionira na bazi liječenja lijekovima zahtijevajući izvješća o napretku od terapeuta i socijalnih radnika...“ (vlastiti prijevod)

we were told that he had a Schizoid Personality Disorder, which is not something you can give medicine to and treat. It's going to be there. It's so embedded in their Super Ego."¹⁹ (Pierce, 2019)

Nakon toga saznajemo da se planira okušati u „stand-up“ komediji s ciljem da postane komičar. Ta njegova želja nam, u tom trenutku, pri prvome gledanju filma ne mora ništa značiti, ali pri ponovnom gledanju filma, promišljajući o toj sceni, može se primjetiti da je to prvi u nizu znakova koliko se kontradiktoran, neusklađen i čudan lik obrađuje.

Kao posljednji događaj kojime se zaokružuje uvod o liku Arthura i završava postavljanje scene prikazana je interakcija između njega i dječaka u javnome prijevozu. Arthur pokušava nasmejati dječaka što primjeti dječakova majka koja se ne ustručava grubo reagirati i reći Arthuru da ga ostavi na miru. Arthur zatim dobiva nekontrolirani napadaj smijanja koji izaziva čudne i zabrinute poglede kako od majke tako i od ostalih ljudi. Prva reakcija majke je ta da misli da ju Arthur namjerno provocira na što joj on pruža karticu na kojoj je ukratko objašnjena njegova bolest, zajedno s isprikom. To ne sprječava majku da ga i dalje smatra čudakom što je očito iz njenoga pogleda i govora tijela. Arthur je od tog trenutka gledatelju predstavljen kao očigledno stigmatizirana osoba koja je smještena u određenu kategoriju, to jest manjinu, od strane društva. Razlog tome je nesvjesna reakcija društva da nešto što ne smatraju normalnim automatski povezuju i poistovjećuju s opasnim jer se zna da su mentalne bolesti predispozicija za nasilje.²⁰ Procesom stigmatizacije i etiketiranja dotakao se Ervin Goffman koji kaže:

„While the stranger is present before us, evidence can arise of his possessing an attribute that makes him different from others in the category of persons available for him to be, and of a less desirable kind – in the extreme, a person who is quite thoroughly bad, or dangerous, or weak. He is thus reduced in our minds from a whole and usual person to a tainted, discounted one. Such an attribute is a stigma, especially when its discrediting effect is very extensive; sometimes it is also called a failing, a shortcoming, a handicap.“ (Davis, 2017: 134)²¹

¹⁹ „Poremećaji ličnosti uglavnom nisu izlječivi. Kao na primjer u filmu Taksist – kada sam odrađivala staž, rekli su nam da boluje od shizoidnog poremećaja ličnosti, što se ne može izliječiti propisivanjem lijekova. To neće samo nestati. Urezano je u njihov superego.“ (vlastiti prijevod)

²⁰ Julie Miller, *Leading Neurocriminologist Considers Joker “a Great Educational Tool”* (Vanity Fair, 2019.)

²¹ „Dok je stranac prisutan pred nama, mogu se pojaviti dokazi, i to oni manje poželjni, o tome da on posjeduje osobine koje ga čine drugačijim od ostalih u kategoriji osobnosti koje su mu na raspolaganju da poprimi– u ekstremnom slučaju, da bude osoba koja je u potpunosti loša, opasna ili slaba. On je tako, u našim mislima, iz cjelovite i uobičajene osobe reduciran na osobu koja je okaljana i nedosljedna. Takva je osobnost stigma, pogotovo kada je njen diskreditirajući učinak veoma opširan; to nekada nazivamo i neuspjehom, nedostatkom ili hendikepom.“ (vlastiti prijevod)

Nakon te kratke ali veoma važne prve interakcije Arthura i njegove bolesti s okolinom, lako je pretpostaviti u kakvom će se tonu nastaviti film, to jest, kakav će stav društvo zauzeti prema njemu. To će biti veoma grub, hladan odnos bez razumijevanja i emaptije koji će postupno pogoršavati Arthurovo mentalno stanje koje je već od prije poprilično narušeno i nestabilno.

4. Odnos okoline prema pojedincu

Osobe su s invaliditetom često puta zanemarivane od strane okoline te se prema njima ponaša neadekvatno. Vrlo je važno osvijestiti činjenicu da neprimjereno ponašanje može uvelike utjecati na mentalno stanje tih osoba jer one, za razliku od „normalnih“ ljudi imaju mnogo više svakodnevnih problema i doživljavaju više kritičnih situacija u kojima se testira njihova mentalna i emocionalna sposobnost i strpljenje. Nisu svi ljudi dovoljno jaki da zanemare nepristojnost, bezobzornost i odupru se neodobravajućim i osuđivačkim pogledima. Na neke ljude to utječe puno više nego na druge.

Nad likom Arthura prisutna je neporeciva stigma koju mu društvo nameće te se samim time formira njegov identitet. Sve što se u društvenom pogledu ne smatra normativnim stigmatizira se i izbjegava. O takvoj društvenoj reakciji piše profesorica Peternai Andrić navodeći:

„Suvremeno shvaćanje identiteta kao performativno-diskursivne konstrukcije uključuje i društvenu uvjetovanost identitetne tvorbe u smislu da prihvatljive kategorizacije i karakteristike subjekta određuje okolina kroz konvencionalne i normativne zahtjeve, a sve onkraj zadanih normi i konvencija dobiva atribut nenormalnog, zazornog, nedostatnog, čudovišnog, nakaznog, deformiranog, izopačenog.“ (Peternai Andrić, 2019: 180)

4.1. Obitelj i neposredna okolina

Jedna od takvih osjetljivijih i nestabilnijih osoba je i Arthur. Pretpostavljajući da živi sa svojom bolešću od vrlo rane životne dobi, uzimajući u obzir kaos u kojemu se nalazi njegov rodni grad Gotham u kojemu je odrastao okružen bezobzornim, nasilnim ljudima koji su često kao tipizirani likovi zastupljeni u kontekstu siromaštva i prikazu zločinom zahvaćenih gradova u kojima se nezadovoljstvo ljudi vidno primjeti, nije teško zaključiti da su svi ti faktori odigrali bitnu ulogu u formiranju Arthurova identiteta i mentalnog stanja. Upravo je početak filma samo jedna od mnogih nasilnih scena u kojoj s jedne strane imamo bezosjećajnu grupu ljudi koja drugoj strani, u ovome slučaju Arthuru, nanosi bol i štetu radi vlastite zabave jer misle da je ta druga strana „čudak“ i da kao takav jedino to i zaslužuje. Početak filma neosporivo predstavlja Arthura kao žrtvu i time kod gledatelja potiče empatiju, osjećaj koji ukratko možemo definirati sljedećim citatom: „Empatija je

sposobnost uživljavanja u tuđe emocionalno stanje i sposobnost razumijevanja značenja i važnosti emocija i ponašanja druge osobe, uključujući situaciju u kojoj se pojedinac nalazi, nedaće koju podnosi ili ugroženosti koju doživljava.“ (Peternai Andrić: 2019, 70)

„Ideja identiteta ulazi u raspravu čim pojedinac sebi postavi pitanje: 'Tko sam?' ili kada ga s istim pitanjem suoči netko drugi.“ (Peternai Andrić, 2019: 88) Arthur Fleck u filmu ovo pitanje eksplicitno ne verbalizira, ali bez obzira na to gledatelju je očit sukob koji se u njemu odvija već od samoga početka. Njegov posao klauna i način na koji bi ga trebao obavljati u direktnom je sukobu se s onime što on je, ili barem tako misli veliku većinu filma. Scena nanošenja šminke pred ogledalom na početku filma, Arthurovo plakanje za vrijeme toga i razvlačenje vlastitog lica u izvještačeni osmijeh koje izgleda kao da Arthur pokušava silom namjestiti svoje lice da tako i ostane, upravo su elementi koji nas upućuju na ranije spomenuti citat pomoću kojih shvaćamo da je Arthur izgubljen kao osoba i da je na mjestu na kojem ne želi biti. „Identitet je simbolička izvedba, ideja o sebstvu što može biti usklađena ili u neskladu s društvenim kontekstom.“ (Peternai Andrić, 2019: 88), a Arthur je u svojoj zoni što se tiče opredjeljivanja jednoj strani spektra. Polovicu filma provodi trudeći se pronaći svoje mjesto u društvu, radeći svoj posao i brinući se za svoju nemoćnu majku, ali što više biva izoliran od strane društva kojemu se očajnički pokušava priključiti, to više postaje nestabilan, nepredvidiv i opasan.

4.2. Okruženje na radnom mjestu

Arthur kroz cijeli film doživljava nepravdu od potpunih stranaca, kolega na poslu, šefa, ljudi koji ga žele iskoristiti i ostalih, a koja je direktno povezana sa slikom koje to društvo ima o njemu. On je svima poznat kao čudak koji je potencijalna opasnost za okolinu, a nerijetko ga se i omalovažava zbog toga. Nastanak takvih stavova objašnjava Erving Goffman:

„The attitudes we normals have toward a person with a stigma and the actions we take in regard to him, are well known, since these responses are what benevolent social action is designed to soften and ameliorate. By definition, of course, we believe the person with a stigma is not quite human. On this assumption we exercise varieties of discrimination, through which we effectively, if often unthinkingly, reduce his life chances. We construct a stigma-theory, an ideology to explain his

inferiority and account for the danger he represents, sometimes rationalizing an animosity based on other differences, such as those of social class.“²² (Davis, 2017: 135)

Takav stav društva Arthura tjera da se, kada nema izljeve bijesa izazvane osjećajem nepravde prema sebi, okuša u stvarima koje su društveno prihvaćene, smatrane normalnim, a u kojima on nije dobar. O tom fenomenu Goffman govoreći sljedeće: „The stigmatized individual can also attempt to correct his condition indirectly by devoting much private effort to the mastery of areas of activity ordinarily felt to be closed on incidental and physical grounds to one with his shortcoming.“ (Davis, 2017: 138) Tako dolazimo do Arthurova pokušaja da postane komičar jer misli da će ga ljudi voljeti i prihvatiti kao normalnog ako ih uspije nasmijati. Uzimajući u obzir njegovu raniju fantaziju u kojoj je zamišljao da je na setu poznatog „talk showa“ voditelja Murraya Franklina te da njega i njegov život društvo odobrava, a u kojoj Murraya zamišlja kao očinsku figuru i onu koja se dogodi nakon fijaska od „stand-up comedy“ nastupa, može se zaključiti da je to Arthurov obrambeni mehanizam koji se uključuje svaki puta kada se osjeća nelagodno, tužno, čudno ili slično. Takav način nošenja s neugodnim situacijama i emocijama najvjerojatnije je rezultat učestalosti takvih situacija u kojima Arthur kao stigmatizirana osoba, čudak, nije imao izlaza niti načina da se obrani.

4.3. Namjerne interakcije

Nešto kasnije u filmu saznaje se da je njegov neuspjeli nastup snimila neka nepoznata osoba i poslala redakciji njegovog omiljenog „talk showa“ koji vodi Murray Franklin. On ga je u jednoj epizodi ismijao puštajući snimku pred svima i dodjelio mu nadimak „Joker“. Naime, ta epizoda „talk-showa“ doživi velik uspjeh i rekordnu gledanost pa se Arthura kontaktira kako bi došao gostovati u idućoj epizodi, što on prihvati. Čin pozivanja Arthura na gostovanje u „talk-showu“ koji se prenosi uživo sebična je radnja s ciljem ismijavanja pojedinca samo zato što društvo to smatra zanimljivim. Naravno, pri tome se uopće ne uzimaju u obzir osjećaji Arthura kao pojedinca. Ipak, okolnosti su takve da je to Arthurova omiljena emisija, a njenog voditelja, Murraya, smatra idolom.

²² „Stavovi koje mi normalni imamo prema stigmatiziranoj osobi i način na koji se ponašamo u odnosu na nju su općepoznati budući da je zadaća dobronamjernog društvenog djelovanja da takve reakcije umekša i poboljša. Po definiciji, naravno, vjerujemo da stigmatizirana osoba nije pravo ljudsko biće. Pod tom pretpostavkom provodimo razne oblike diskriminacije kroz koje efektivno, često ne razmišljajući, smanjujemo njihove šanse za preživljavanje. Konstruiramo stigma-teoriju, ideologiju kojom bi objasnili njegovu podređenost i opasnost koju predstavlja, pri čemu ponekad racionaliziramo neprijateljstvo koje je utemeljeno na drugim razlikama poput onih u vezi socijalnog statusa.“ (vlastiti prijevod)

Uzimajući to u obzir, nije bilo šanse da odbije poziv niti da ga sagleda objektivno i shvati da ga se želi iskoristiti. Taj nastup će na kraju filma završiti kobno za voditelja Murraya Franklina jer će do tada Arthur proći kroz posljednje događaje koji će za njega označiti zadnje korake poniranja u ludilo i prihvaćanje unutarnjeg kaosa te pobune prema društvu koje ga odbacuje, ne želi i ne prihvaća takav kakav je.

5. Odnos pojedinca prema okolini

Arthur Fleck nam se na početku filma, a i sve do njegove sredine, predstavlja kao veoma pasivan lik koji bi radije izbjegao interakciju s nekime iz svoje okoline nego ju inicirao. Većina tih interakcija u prvoj je polovici filma potaknuta od strane nekog od sporednih likova. Jedina interakcija u koju Arthur svojevrijedno stupa i ne pokazuje pasivnost i submisivnost je ona prema njegovoj majci, Penny.

5.1. Odnos prema majci

Kao prvi odnos iz kojega nešto više saznajemo o glavnome liku filma postavlja se Arthurov odnos prema njegovoj majci, Penny Fleck. Lik Penny također je prikazan kao lik s invaliditetom. O njenom stanju, kao ni o Arthurovom, ne saznajemo ništa konkretno. Ono što se može zaključiti iz filma je da Penny navodno nije u stanju brinuti se sama za sebe i normalno funkcionirati. Primjeti se da joj je kretanje otežano i da je slaba te da joj je mentalno stanje narušeno. Što se tiče njenog mentalnog stanja, prvi uvid u situaciju dobivamo pred kraj filma kada Arthur posjeti psihijatrijski odjel u kojemu je njegova majka boravila, tražeći pritom njen medicinski karton. Tada saznajemo da je Penny od ranije životne dobi bila nestabilna osoba. Izbjegavajući etiketiranje pojmom „luda“ jer „... upravo se pojam “lud” rabi najčešće i u najširem smislu, kao fleksibilan pojam (za razliku od mentalne bolesti ili kognitivne invalidnosti) koji ujedinjuje ideju koncepta u različitom vremenu i različitim kulturama. Pojam “lud” je općenit i neprecizan, ali masovan i stoga moćan.“ (Pternai Andrić, 2019: 160), za Penny je najbolje reći da je mentalno nesposobna, što je termin koji zagovara i Lewiecki-Wilson:

„Mada se većina suvremenih pristupa negativno odnosi spram pojma mentalne bolesti, njemu srodan pojam “mentalne nesposobnosti” je dijelom prihvaćen. Tako Lewiecki-Wilson (2003) unatoč svijesti o imanentnom nedostatku upisanom u “mentalnu nesposobnost” zagovara taj pojam stoga što tvrdi da može uključivati ne samo ludilo nego i kognitivne i intelektualne nesposobnosti različitih vrsta, čak i “tjelesne” bolesti što prate one mentalne (zamračenja, glavobolje).“ (Pternai Andrić, 2019: 160)

Kroz razgovor Arthura i zaposlenika u bolnici, iz njenog se medicinskog kartona saznaje nešto više o njejoj prošlosti, kako privatnoj tako i medicinskoj: „Patient suffers from delusional psychosis and narcissistic personality disorder. Was found guilty of endangering the welfare of her own child.“ (Arkham city hospital clerk), „Statistical information: This is the third Penny Fleck Admission and one of many psychiatric admissions for this 25-year-old single white female admitted non voluntarily from Gotham City. ... Past history: The patient has had multiple psychiatric admissions for drug abuse, delusional psychosis, and narcissistic personality disorder“ (Penny Fleck's medical file).²³

Arthur se brine o svojoj majci većinu filma, priprema joj obroke, druži se s njom, pere ju te se može reći da joj je jako privržen. Budući da je ona jedina obitelj koju ima i da je s njom proveo cijeli život, njegova privrženost majci je razumljiva. Ona je ipak jedina osoba koja ga nikada nije napustila i odbacila. Arthur ponekad djeluje iritirano majčinim ponašanjem, pogotovo kada su u pitanju pisma koja ona šalje Thomasu Wayneu, ali to potiskuje kao i sve ostale emocije te ne dolazi do eskalacije ili sukoba. U jednoj od njegovih deluzija s početka filma, kada se zamišlja na setu Murray Franklin Showa, Arthur govori da živi s majkom i da je muškarac u kući otkako zna za sebe te da se toga ne stidi jer voli svoju majku i dobro se brine o njoj. Nakon toga primjećuje se odobravajuća reakcija publike koja mu daje hrabrosti da je to što čini i način na koji živi ispravan. Taj se događaj može protumačiti na način da se u stvarnosti događa upravo suprotno. Arthur ne dobiva odobravanje niti pohvale od strane društva, niti ga se cijeni za to što se brine o majci pa on te potrebe validacije zadovoljava maštajući. S obzirom da se opisana scena dogodila na početku filma, ona daje prvi bitan uvid u Arthurovo mentalno stanje i način na koji se nosi s problemima i izazovima kojih mu u životu ne nedostaje.

Njegova briga za majku konstantna je kroz većinu filma sve do pred kraj kada Arthur nalazi jedno novijih pisama koje je njegova majka napisala Thomasu Wayneu, a iz kojeg Arthur saznaje da Penny vjeruje kako je Thomas Wayne njegov otac jer su, prema uvjerenjima njegove majke, njih dvoje imali aferu u prošlosti kada je Penny radila za obitelj Wayne. To se navodno dogodilo prije tridesetak godina i Penny je uvjeren da će im Thomas Wayne pomoći ako samo sazna za uvjete u

²³ „Pacijentica pati od deluzionalne psihoze i narcisoidnog poremećaja ličnosti. Proglašena je krivom je za ugrožavanje dobrobiti vlastitog djeteta.“ (šalterski službeik bolnice Arkham) „Statističke informacije: Ovo je treći prijem Penny Fleck i jedan od mnogih nedobrovoljnih psihijatrijskih prijema ove dvadesetpetogodišnje bjelkinje koja je samac iz grada Gotham. ... Prošla povijest: pacijentica je nekoliko puta primljena zbog zlouporabe droga, deluzionalne psihoze i narcisoidnog poremećaja ličnosti.“ (medicinski karton Penny Fleck) (vlastiti prijevod); Iz filma *Joker* (2019.)

kojima žive i ako pisma dođu do njega. Arthur se strašno naljuti na sadržaj pisma i činjenicu da mu je majka tajila te informacije cijeli život pa između njih dođe do sukoba. Penny se zaključa u kupaonicu, a Arthur se s druge strane vrata pokušava smiriti. Penny mu tada pokuša objasniti situaciju u kojoj se nalazi: „He's an extraordinary man, Happy. A very powerful man. ... He said it was best that we not be together because of appearances. And, I couldn't even tell anyone because, well, I signed some papers.“ (Penny Fleck)²⁴ Također, Penny mu govori da je to bio način da ga zaštiti od drugih ljudi jer bi oni neizbježno govorili ružne stvari o njima i o njemu da saznaju za sve što se dogodilo. Arthur nakon svade odlazi do imanja obitelji Wayne u nadi da će pronaći svog navodnog oca, ali ne dospije dalje od ulaznih vrata na imanje. Kada se vrati kući vidi hitnu pomoć ispred svoje zgrade i sazna da mu je majka doživjela moždani udar te da se to dogodilo usred razgovora s dvojicom detektiva koji su ga došli tražiti. Arthur je vidno uzrujan zbog majčinog stanja te u bolnici bdije nad njom.

Nešto kasnije u filmu Arthur odluči otići na psihijatriju u kojoj je njegova majka bila hospitalizirana i zatražiti njen medicinski karton sa svim informacijama o njoj. Nakon što karton uzme na silu, sazna za majčinu prošlost, ovisnost, nasilje koje je doživljavao kao dijete jer se majka nije brinula o njemu i sve ostalo te se u njemu dogodi potpuni preokret. Naime, Arthurova majka bila je ovisnica o drogama te je nekoliko puta primljena u Arkham City psihijatrijski odjel. Također, bolovala je od narcisoidnog poremećaja i deluzionalne psihoze. Sve su to poremećaji koje možemo prepoznati i u samome Arthuru. Osim toga, saznaje se da ga je majka posvojila te da mu Thomas Wayne ne može biti otac. Arthur je, kao posvojeno dijete, bio zlostavljan od strane majčinog tadašnjeg partnera, a jednom je prilikom pronađen privezan za radijator sa ozljedama po cijelom tijelu uključujući i ozljedu glave koja je mogla prouzročiti njegov poremećaj koji ga tjera da se smije u nezgodnim situacijama. Nakon saznavanja istine o majci, Arthuru se urušio jedan dio života jer je saznao da je njegova majka, za koju se toliko brinuo i koju je volio, bila je sve samo ne dobra majka i osoba. Penny je sasvim suprotna definiciji dobre majke te se skoro u potpunosti slaže sa stereotipnom definicijom loše majke koju pronalazimo u knjizi *Pripovjedanje, identitet, invaliditet* profesorice Peternai Andrić: „Pojednostavljeno je dobra majka u zapadnoj kulturi utjelovljena u figuri Djevice Marije: 'Dobra majka je požrtvovna, nesebična i lišena seksualnosti.' (Woodward,

²⁴ „On je izvanredan čovjek, Happy. Vrlo moćan čovjek ... Rekao je da je bolje da ne budemo zajedno zbog toga kako bi to izgledalo. A ja nisam mogla nikome ni reći zato što, pa potpisala sam neke papire.“ (vlastiti prijevod); Iz filma *Joker* (2019.)

2003: 26), dok se loša najčešće opisuje kao sebična ili nedovoljno brižna i požrtvovna, usmjerena na vlastitu komociju i užitek, sklona alkoholu i cigaretama. (Peternai Andrić, 2019: 140)

Arthur nakon toga odlazi u bolnicu gdje leži njegova majka i kroz prihvaćanje apsurdna koji je njegov život u potpunosti odustaje od nje te ju ubija gušeci je jastukom.

5.2. Odnos prema ljudima s radnog mjesta

Arthur je na svome radnome mjestu smatran klaunom neovisno o tome nosi li klaunsku šminku i odjeću ili ne. Njegovi ae kolege prema njemu odnose kao prema manje vrijednom biću zbog njegove bolesti i načina na koji se ponaša, a koji svi oni smatraju čudnim. Na poslu se pojavljuje nekoliko osoba, ali jedine koje su dovoljno puta u filmu interaktirale s Arthurom da ih se može spomenuti su Randall, Burke i Arthurov šef Hoyt Vaughn.

Od njegovog se šefa, Hoyta, saznaje da je Arthur osoba kojoj se ne vjeruje i koju se ne smatra normalnom. Arthur, nakon što doživi napad za vrijeme radnog vremena prilikom kojega mu je uništen rekvizit, dobiva poziv od šefa u ured gdje saznaje da mu šef uopće ne vjeruje da su ga napali i uništili mu rekvizit već misli da je Arthur ukrao znak i nestao s radnog mjesta. Hoyt prije toga govori kako mu se Arthur sviđa iako ni sam ne zna zašto te da je jedini takvoga mišljenja, ali očigledno je da je to laž. Arthur šefu pokušava objasniti da su ga napali i da on nije kriv, ali šef mu uopće ne vjeruje te mu prijeti da će štetu odbiti od njegove plaće. Hoyt nastavlja svoj monolog govoreći kako drugi kolege ne vjeruju Arthuru i smatraju ga čudnim i da si on to kao šef ne može dozvoliti. Također mu govori da se mora srediti, no Arthur ga uopće ne sluša. Sve što Arthur u tom trenutku može je šutjeti i stajati sa smješkom na licu dok Hoytov glas blijedi. To je samo jedna u nizu scena koje potvrđuje Arthurovu nesposobnost da se nosi s problemima koji mu se pojavljuju u životu. Nalazi se u veoma nepovoljnoj situaciji za koju on sam nije kriv, ali društvo oko njega suprotnog je mišljenja, a on je kao etiketirani čudak uvijek kriv za sve. Arthur svoj bijes nakon nepravednog osuđivanja od strane šefa iskaljuje na kanti za smeće. Tada se po prvi puta u filmu prikazuje njegova agresivna strana koju skriva od drugih ljudi.

Randall i Gary Arthurom su kolege s posla. Randall je šaljivdija koji se voli šaliti na tuđi račun, a glavne mete su mu uglavnom Gary, koji je osoba patuljastog rasta, i Arthur. Jedan dan Randall

Arthuru na poslu, nakon što su ga napali, da pištolj i kaže da je to poklon kako bi se mogao zaštititi od „divljaka“ poput onih koji su ga na početku filma pretukli. Po govoru tijela i gestama očigledno je da Randall čini tu uslugu samo kako bi mu Arthur bio dužnik te da bi ga mogao tražiti kontra-uslugu nekada kasnije. Prava namjera iza Randallovog davanja pištolja Arthuru nikada se ne saznaje jer pred kraj filma Arthur u izljevu bijesa nasilno ubija Randalla. Cijelo vrijeme prije toga Arthur se prema Randallu, kao i prema svima ostalima, ponaša pasivno i submisivno izbjegavajući pretjeranu interakciju.

Gary je, kao osoba patuljastog rasta, treća osoba s invaliditetom koja se pojavljuje u filmu. Kao Arthurov kolega s posla, jedan je od likova s kojima je Arthur češće komunicirao nego s ostalim ljudima, ali njihova je interakcija bila veoma oskudna. Primjećuje se određeno suosjećanje u njihovom odnosu zbog činjenice da su obojica „žrtve“ invaliditeta, ali unatoč tome nisu pretjerano bliski. Sve što se saznaje o njihovom odnosu je kada pred kraj filma Arthur ubije Randalla koji je s Garyjem došao „razveseliti“ Arthura pićem nakon što su saznali da mu je majka umrla. Gary je uplašen i uzrujan Arthurovim nasilnim činom te se boji za vlastiti život, no Arthur se prema njemu ponaša pristojno i nenasilno. Prema Arthurovim riječima saznajemo da je Gary jedina osoba koja je bila dobra prema njemu te ga pušta bez da mu naudi. Kao odmake od ovoga ponašanja prema Garyu valja izdvojiti scene kada Arthur uplaši Garya krenuvši prema njemu preko mrtvog Randalla što dodatno uplaši i uznemiri Garya te Arhurovo izrugivanje Garyjevog naglaska kada ga oponaša govoreći da je nevjerojatno što će biti na televiziji.

6. Zaključak

„Ponekad osoba svoju različitost može okrenuti u svoju korist pa iako ekstcentrična može biti ne samo prihvaćena nego i favorizirana, a ne stigmatizirana.“ (Peternai Andrić, 2019: 191) Taj se slučaj u ovome filmu pomalo izvrće pa Arthur, iako je devijantna osoba, kriminalac, a ne netko tko pozitivno utječe na društvo, ipak na kraju filma od sugrađana koji dijele njegovo nezadovoljstvo dobiva odobravanje te ga smatraju svojim vođom u protestima protiv vlasti. Arthur je usamljena osoba koje se ne uklapa u društvo zbog svoje bolesti. Uz taj invaliditet njegovo mentalno stanje također je narušeno i otežava mu svakodnevno snalaženje u raznim životnim situacijama. Sve su to razlozi zbog kojih ga društvo ne prihvaća i odnosi se prema njemu na nepravedan način. Problemi bi vjerojatno bili riješeni da Arthur nije siromašan nego da je dio bogatijeg povlaštenog sloja kao npr. obitelj Wayne, ali on to nije. Arthurov je invaliditet u ovome filmu dvostruk: društveni i medicinski, što mu uvelike otežava život i s vremenom utječe na njega kao osobu, to jest oblikuje njegov identitet. Arthur se kroz film pokušava oduprijeti stigmatizaciji i pronaći način da funkcionira u društvu kao normalan prihvaćen pojedinac, ali to ne uspjeva. Film završava Arthurovim prihvaćanjem sebe kao samotnjaka i čudaka koji je odbačen od strane „normalnog“ društva, a utjehu i novo sebstvo pronalazi u rastućem kaosu, kriminalu i apsurdnu jer su ga pobješnjeli prosvjednici prihvatili kao svog heroja i u njemu utjelovili frustraciju i bijes njihova kolektiva čemu se on nije odupirao jer je po prvi puta bio prihvaćen od strane društva što ga je napokon učinilo sretnim.²⁵

²⁵ Tony Pierce, *Analyzing 'Joker' with a Psychiatrist Who Treats People Like the Joker* (Los Angeleno, 2019.)

7. Literatura

1. Davis, J. Lennard. 2017. The disability Studies Reader. fifth edition. New York : Routledge
2. Peternai Andrić, Kristina. 2019. Pripovijedanje, identitet, invaliditet. Zagreb : MEANDERMEDIA
3. Peternai Andrić, Kristina. 2021. Invaliditet u književnosti, književnost u invaliditetu. Osobe s invaliditetom u umjetnosti, znanosti, odgoju i obrazovanju [glavna urednica Tatjana Ileš]. Osijek : Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, 53-64.

Internetski izvori:

4. Delade, Collin. 2019. Why Joker went inside the fridge. (10.11.2019.)
<https://screenrant.com/joker-movie-fridge-scene-arthur-fleck-explained/> (pristupljeno 22. siječnja. 2022.)
5. Dockterman, Eliana. 2019. Joker movies history origin story. (8.10.2019.)
<https://time.com/5694280/joker-movies-history-origin-story/> (pristupljeno 20. siječnja 2022.)
6. Gross, Terry. 2020. 'The System's broken' And 'Joker' Director Aimed To Explore That On Screen. (7.2.2020.)
<https://www.npr.org/2020/02/07/803716348/the-system-s-broken-and-joker-director-aimed-to-explore-that-on-screen?t=1644871786224&fbclid=IwAR2TS0ZeFCFvtW5vjO7iyWHvITXOdGID8gCIUsZRy7B6l6w1LC04E-STJbI> (pristupljeno 5. rujna 2022.)
7. Jutel, Annemarie. Russell, Ginny. Past, present and imaginary: Pathography in all its forms. (25.11.2021.)
https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/13634593211060759?url_ver=Z39.88-2003&rfr_id=ori%3Arid%3Acrossref.org&rfr_dat=cr_pub++0pubmed&fbclid=IwAR3vWRS9jAfCDHbVeStDceAfD12F3E2IPg0iedZkAACX0VofPnYZmqQJSFs& (pristupljeno 6. Rujna 2022.)

8. Miller, Julie. Leading Neurocriminologist Considers *Joker* „a Great Educational Tool“ (14.10.2019.)
https://www.vanityfair.com/hollywood/2019/10/joker-joaquin-phoenix-psychology?fbclid=IwAR1GK3JwFZMf6Ws2EPUWtXxIm6_pvfc9f2XW_kx9wPjHadkNm9axn1ArGsc (pristupljeno 5. rujna 2022.)
9. Pierce, Tony. 2019. Analyzing 'Joker' with a Psychiatrist Who Treats People Like the Joker. (22.10.2019.)
<https://losangeleno.com/features/psychiatrist-analyzes-joker/?fbclid=IwAR3k-94rvfn1EN6rkkR6em-pPrd0UPyNhQm2AYGzzSWRMcA3RU0eONNE40> (pristupljeno 5. rujna 2022.)
10. Rottenberg, Josh. 2019. Joker ending explained. (4.10.2019.)
<https://www.latimes.com/entertainment-arts/movies/story/2019-10-04/joker-ending-explained-todd-phillips> (pristupljeno 20. siječnja 2022.)